

UNIUNEA EUROPEANĂ

Administrație Locală Eficientă, Responsabilă, Transparentă

Proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014 - 2020

Beneficiar: ASOCIAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI FEMININ - ADAF

Titlul proiectului: ALERT - Administrație Locală Eficientă, Responsabilă, Transparentă

COD SIPOCA/SMIS 2014+: 151020

TRADIȚII NOVĂCENE – TRECUT ȘI PREZENT

Claudia
Drăgoiescu-
autor studiu

www.poca.ro

UNIUNEA EUROPEANĂ

Administrație Locală Eficientă, Responsabilă, Transparentă

Proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014 - 2020

Beneficiar: ASOCIAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI FEMININ - ADAF

Titlul proiectului: ALERT - Administrație Locală Eficientă, Responsabilă, Transparentă

COD SIPOCA/SMIS 2014+: 151020

TRADIȚII NOVĂCENE – TRECUT ȘI PREZENT

Claudia Drăgoiescu

www.poca.ro

CUPRINS

INTRODUCERE	3
Capitolul I: ASPECTE ALE BODIVERSITĂȚII ETNOCULTURALE	5
I.1. Ce este biodiversitatea etnoculturală și de ce este esențial să o protejăm?	5
I.2. Ce este cultura?	7
I.3. Diversitatea culturală este un patrimoniu al umanității	8
I.4. Ce este patrimoniul cultural?	9
I.5. De ce este important patrimoniul cultural?	10
Capitolul II: ELEMENTE DE IDENTITATE CULTURALĂ SPECIFICE NOVACIULUI, DIN LISTA UNESCO	11
II.1. Patrimoniul cultural din România înscris în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO	11
II.2. Patrimoniul cultural imaterial	12
II.3. „Călușul oltenesc”, inclus în Patrimoniul UNESCO (2008)	13
II.4. „Doina”, protejată de UNESCO (2009)	14
II.5. Tehnici tradiționale de realizare a scoarței - UNESCO (2016)	16
II.6. „Ia românească” face parte din Patrimoniul UNESCO (2022)	17
II.7. Lista Indicativă a Patrimoniului Mondial UNESCO	19
II.8. Patrimoniul tehnic	20
Capitolul: III DIVERSITATEA NATURALĂ A LOCALITĂȚII NOVACI	
III.1. Categoriile de arii naturale protejate	21
III.2. Patrimoniul natural al județului Gorj	23
III.3. Situl Natura 2000 Nordul Gorjului de Est	25
III.4. Ariile naturale protejate de interes european - Situri Natura 2000 din zona orașului Novaci ..	27
III.5. Situl Natura 2000 Parâng	28
III.6. Situl Natura 2000 Râul Gilort	29
Capitolul IV: PREZENTARE GENERALĂ A ORAȘULUI NOVACI. PERSONALITĂȚI ISTORICE	31
IV.1. Date geografice. Transalpina	31
IV.2. Atestări istorice ale satelor componente	33
IV.3. Scurt istoric al localității Novaci	36
IV.4. Personalități istorice din Novaci	37
IV.5. Litovoi, Voievodul Olteniei și al Țării Hațegului	38
IV.6. Ioan Roibu, deputatul țăranilor în Divanul Ad-hoc al Valahiei	39
IV.7. Dumitru Brezulescu, făuritorul celei mai mari bănci populare din România	40

IV.8. Dascăli de elită ai Novaciului: Paulina Răduțescu și Gheorghe Morușianu	41
IV.9. General dr. Virgil Răduțescu, „Părintele Aviației Sanitare din România”	42
IV.10. Căpitan aviator Vasile Craiu, „Primul As al Aviației Militare din România”	43
Capitolul V: MOȘTENIREA CULTURALĂ NOVĂCEANĂ	44
V.1. Tradiții, obiceiuri, meșteșuguri - elemente ale patrimoniului cultural	44
V.2. Creația populară, fapt istoric și cultural	45
V.3. Calendarul agrar. Calendarul pastoral	47
V.4. Novaciul și locuitorii săi	49
V.5 Ce sunt moșnenii?	54
V.5. Portul popular al novăcenilor	56
V.6. Hora novăcenilor	63
V.7. Rituri de trecere - Nunta	71
V.8. Rituri de trecere - Însmormântarea	75
Capitolul VI: NECESITATEA PERPETUĂRII ARTEI ȘI MEȘTEȘUGURILOR	
NOVĂCENE	80
VI.1. Meșteșugul țeserii scoarțelor și covoarelor din zona Novaciului	80
VI.2. Sericicultura, o îndeletnicire pe cale de dispariție în România	85
VI.3. Pe fir de borangic	87
VI.4. Arhitectura tradițională din Novaci	91
VI.5. Artă cioplitelii în lemn și piatră	95
VI.6. Șezătoarea și claca – mijloace de întrajutorare și transmitere a unor meșteșuguri	101
VI.7. Tradiții și gastronomie locală	103
VI.8. Artă culinară a novăcenilor de acum un secol	107
Capitolul VII: OBICEIURI ȘI SĂRBĂTORI ANCESTRALE. TRADIȚII VII	110
VII.1. Dragobetele	112
VII.2. Drăgaica, Sânzienele	114
VII.3. Paparudele	116
VII.4. Lăsatul postului mare (al Paștelui). „Bâldăuțul” de la Novaci	117
VII.5. „Colindețul” din Ajunul Crăciunului	118
VII.6. Festivaluri novăcene	121
VII.7. Formații artistice din Novaci	124
VII.8. Ansamblul Folcloric Nedeia	126
BIBLIOGRAFIE	129

INTRODUCERE

Motto: „...datinile, proverbele, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor, iar cu ele se poate constitui trecutul lor îndepărtat. Căci nu există bucurii mai de preț ca averea de cuget și simțire inclusă și păstrată cu sfântă grijă de-a lungul vremurilor în adâncul sufletului românesc, al moșilor și strămoșilor noștri.”

Alexandru Vlahuță

În lumea contemporană, a vorbi despre tradiții poate părea, pentru unii dintre noi, desuet, deloc la modă sau o ancorare în trecut. Se ignoră faptul că ele însumează valori, deloc perimate, o învățatură comunitară, un patrimoniu identitar. Inovația fără tradiție nu are sens, iar ceva cu totul nou ar fi greu de perceput. Dacă înțelegem cu adevărat datinile și le legăm de educație, de cultură și tehnică, de toate domeniile vieții, de ființa noastră, devenim responsabili pentru ceea ce noi, la rândul nostru creăm și lăsăm celor care ne vor urma.

Prin încărcătura lor de simboluri și credințe, de înțelepciune populară, tradițiile reprezintă un liant al colectivității umane. Elementele de patrimoniu, atât de ordin material, cât și cele socioculturale, stau la baza identității unei comunități. Înseamnă o conexiune cu trecutul, valorificat prin respectarea și difuzarea obiceiurilor pline de semnificații, precum și amintirea unei lumi considerată idilică, pe care ne dorim uneori să o regăsim. Localitățile care își păstrează nealterate tradițiile asigură într-un fel împlinirea unei năzuințe a individului, aceea de a-și găsi locul în comunitate, de a se simți parte din ea.

Din negura vremurilor, prin puterea exemplului și prin viu grai, oamenii și-au transmis cunoștințele și credințele. Păstrarea prin tradiții și obiceiuri conferă o anumită legitimitate, o însemnătate confirmată de vechime și de experiență. Totodată, ele servesc ca puncte de reper în trecerea timpului, marcând începutul și sfârșitul anumitor perioade, în strânsă legătură cu natura sau cu evenimentele istorice. Sărbătorile păstrează, neștirbite, anumite valori universale și atemporale, exprimate prin datini și ritualuri. Iar distrugerea acestor valori este marcantă și chiar iremediabilă, în unele cazuri, pentru societate.

„Sărbătorile sunt, de fapt, timpul sacru al unor ritualuri menite să păstreze rânduiala lumii și să susțină rostul oamenilor. (...) Căci toți cei care participă la ele au convingerea profundă că așa este rânduit de când lumea, că sărbătorile (adică ritualurile respective) le vor face viața mai ușoară, dar și invers, că nerespectarea lor va atrage nenorociri. Sărbătorile, multe la număr, sunt păstrate deci cu sfințenie din respect și din teamă, nu din lene sau simplă plăcere. Și nici «de dragul păstrării tradițiilor»! Pe scurt, sărbătorile țin de ontologie, nu de entertainment. Faptul că sunt însoțite, adesea, și de petrecere este cu totul altceva: bucuria face parte și ea din ritual”, preciza antropologul Vintilă Mihăilescu.

Tradițiile reafirmă importanța identității și a specificității locale și regionale, care implică nevoia de protejare a patrimoniului cultural, dar și natural, de conștientizare a avantajelor acestora de către societate. Astfel, cultura locală devine unul dintre factorii dezvoltării durabile, oferă un mecanism pentru implicarea localnicilor în procesul de evoluție, în voluntariat și acțiuni dedicate binelui obștesc. Cunoasterea și conservarea datinilor populare, stimularea interesului tinerilor pentru componentele identitare, cultivarea aptitudinilor lor artistice sau meșteșugărești contribuie la consolidarea și progresul comunității locale.

Capitolul I:

ASPECTE ALE BODIVERSITĂȚII ETNOCULTURALE

I.1. Ce este biodiversitatea etnoculturală și de ce este esențial să o protejăm?

Conceptul de biodiversitate sau diversitate biologică a fost definit pentru prima dată în contextul adoptării unui nou instrument internațional de mediu, în cadrul Summit-ului Pământului UNCED din 1992, de la Rio de Janeiro.

Biodiversitatea (diversitatea biologică) cuprinde întreaga variabilitate a organismelor vii din ecosistemele terestre, marine și alte ecosisteme acvatică și complexe ecologice din care fac parte (CBD, 1992).

Niveluri de manifestare a biodiversității:

1. Diversitatea genetică - informațiile genetice conținute în toate plantele, animalele și microorganismele, considerate individual;
2. Diversitatea speciilor - întreaga varietate de specii vii;
3. Diversitatea ecosistemelor - întreaga varietate de habitate, comunități biotice și procese ecologice;
4. Diversitatea etnoculturală.

Din punct de vedere conceptual biodiversitatea are valoare intrinsecă acesteia asociindu-i-se însă și valorile ecologică, genetică, socială, economică, științifică, educațională, culturală, recreațională și estetică. Reprezentând condiția primordială a existenței civilizației umane, biodiversitatea asigură sistemul suport al vieții și al dezvoltării sistemelor socio-economice.

În cadrul ecosistemelor naturale și seminaturale există stabilite conexiuni intra și interspecifice prin care se realizează schimburile materiale, energetice și informaționale ce asigură productivitatea, adaptabilitatea și reziliența acestora. Aceste interconexiuni sunt extrem de complexe, fiind greu de estimat importanța fiecărei specii în funcționarea acestor sisteme și care pot fi consecințele diminuării efectivelor acestora sau a dispariției, pentru asigurarea supraviețuirii pe termen lung a sistemelor ecologice, principalul furnizor al resurselor de care depinde dezvoltarea și bunăstarea umană. De aceea, menținerea biodiversității este esențială pentru asigurarea supraviețuirii oricăror forme de viață, inclusiv a oamenilor.

Diversitatea antropică sau etnoculturală se referă la diversitatea etnică, culturală și lingvistică a comunităților umane. Unii autori consideră diversitatea antropică o componentă a biodiversității, care trebuie tratată separat, datorită complexității și importanței sistemului socio-economic ca și componentă a ecosferei.

Biodiversitatea are un rol important în viața fiecărei societăți, reflectându-se în cultura și spiritualitatea acestora (folclor, artă, arhitectură, literatură, tradiții și practici de utilizare a terenurilor și a resurselor etc.). Valoarea estetică a biodiversității este o necesitate umană fundamentală, peisajele naturale și culturale fiind baza dezvoltării sectorului turistic și recreațional. Din punct de vedere etic, fiecare componentă a biodiversității are o valoare intrinsecă inestimabilă, iar societatea umană are obligația de a asigura conservarea și utilizarea durabilă a acestora.

SURSE WEB:

<http://www.ecologia-la-sibiu.ro/wp-content/uploads/2017/03/Managementul-biodiversitatii-2017.pdf>

http://awsassets.panda.org/downloads/1_2010_national_strategy_and_the_action_plan_for_biodiversity_conservation_2010_2020_ro.pdf

I.2. CE ESTE CULTURA?

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) definește cultura ca fiind „un ansamblu de trăsături distinctive spirituale, materiale, intelectuale și emoționale ale societății sau ale unui grup social, care cuprinde nu doar arta și literatura, ci și stilurile de viață, modurile de conviețuire, sistemele de valori, tradițiile și credințele”.

Lucian Blaga, marele nostru gânditor, spunea despre cultură că reprezintă un mod specific de existență umană, un univers creat de omul însuși, prin care acesta înțelege lumea.

Filosoful grec Aristotel considera că omul este, prin natura sa, o ființă socială. Oamenii nu trăiesc singuri, ci sunt membri ai unei comunități, iar prin intermediul acesteia își însușesc cultura. Cu alte cuvinte, cultura aparține întotdeauna unui grup uman.

Cuvântul cultură provine din verbul latinesc „colere”, al cărui sens de bază este „a cultiva”, („*cultus*” însemnând cultivat), cu înțelesul de cultivare a pământului. Cato a folosit termenul „cultura agri”, adică agricultură. O schimbare semantică decisivă s-a produs la Cicero, care a comparat sufletul neinstruit cu pământul necultivat și a numit filosofia „cultura animi” (cultura sufletului). Progresiv, cuvântul a dobândit o semnificație tot mai cuprinzătoare, ajungând să surprindă toate aspectele activității oamenilor.

Identitatea culturală este parte a identității personale și se definește prin caracteristicile care rezultă din legătura cu o anumită cultură. Printre aceste caracteristici se numără: limba maternă, valori, norme, tradiții și obiceiuri specifice respectivei culturi, moștenirea culturală.

I.3. Diversitatea culturală este un patrimoniu al umanității

„Cultura îmbracă diverse forme, în timp și spațiu. Această diversitate este încorporată în unicitatea și pluralitatea identităților grupurilor și a societăților care constituie umanitatea. Ca o sursă de schimb, inovație și creativitate, diversitatea culturală este la fel de necesară pentru omenire cum biodiversitatea este necesară pentru natură. În acest sens, ea constituie patrimoniul comun al umanității și ar trebui să fie recunoscută și afirmată în beneficiul generațiilor prezente și viitoare.” Art.1 al *Declarației universale privind diversitatea culturală*, adoptată de UNESCO, în noiembrie 2001.

Identitatea nu este doar personală, ci și socială, fiecare dintre acestea depinzând de cultura sau culturile din care facem parte. Diversitatea culturală poate fi definită ca o varietate de culturi care coexistă și interacționează în același spațiu geografic. Acest concept presupune recunoașterea și acceptarea diferențelor culturale. Diversitatea culturală trebuie ocrotită și păstrată în beneficiul oamenilor. Recunoașterea internațională a importanței sale a condus la sărbătorirea, în fiecare an, la 21 mai, a „Zilei mondiale pentru diversitate culturală”.

„Uniți în diversitate” – deviza Uniunii Europene

Pentru a promova pacea și prosperitatea, europenii s-au unit, susținând deschiderea spre culturile, tradițiile și, totodată, varietatea lingvistică a continentului nostru.

Fiecare cetățean, indiferent de etnie, religie, limba vorbită, gen, statutul social etc., contribuie, prin unicitatea sa, la ceea ce este umanitatea în întregul său.

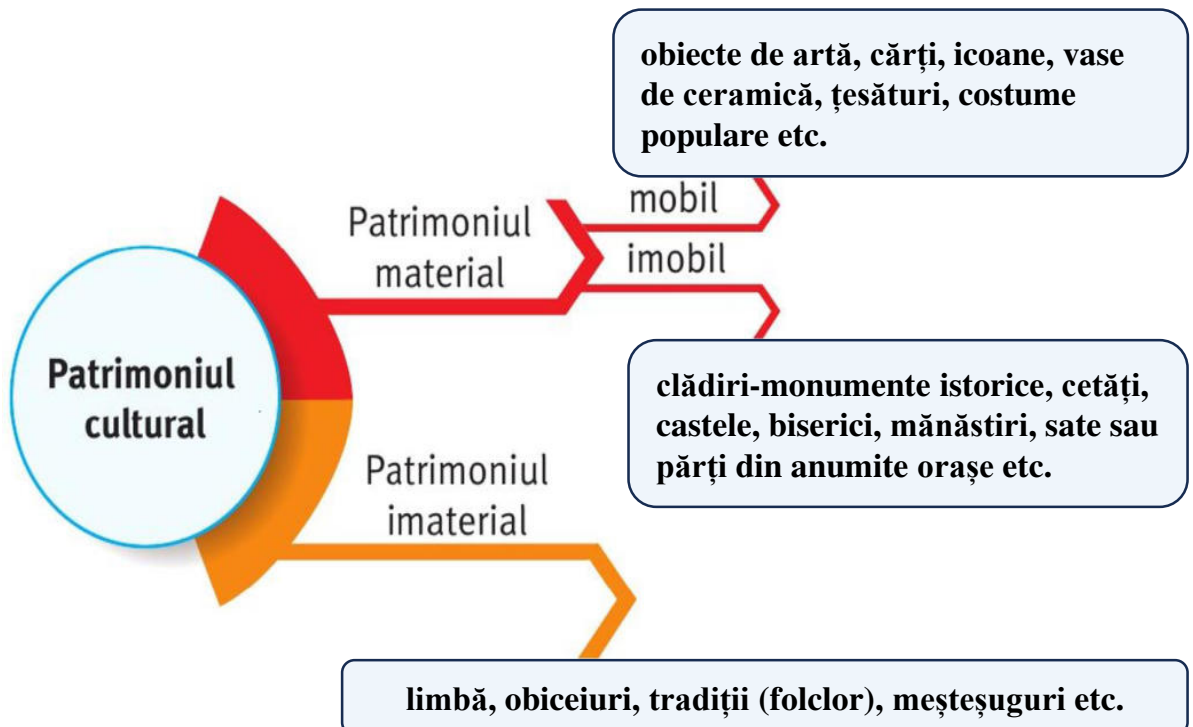

I.4. Ce este patrimoniul cultural?

Patrimoniul cultural reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor care au rezultat de-a lungul timpului din interacțiunea factorilor umani cu cei naturali, aflându-se într-o evoluție continuă.

Clasificarea patrimoniul cultural

Patrimoniul cultural este un element esențial al identității culturale, de aceea este protejat prin lege împotriva deteriorării, a distrugerii și a furtului. În România, instituția care are în grijă inventarierea și prezervarea patrimoniului cultural se numește Institutul Național al Patrimoniului.

I.5. De ce este important patrimoniul cultural?

Contribuie fundamental la dezvoltarea umană și creșterea calității vieții colective, dar și dă formă identității noastre. Așadar, este o comoară care trebuie protejată ca atare. Patrimoniul îl regăsim în tot ce ne înconjoară, începând de la clădiri istorice, muzee, biblioteci, peisaje naturale, situri arheologice, meșteșuguri, obiceiuri, tradiții (dans, muzică, gastronomie etc.), și, de ce nu, chiar obiectele încărcate de semnificație ale străbunilor noștri, poveștile lor sau casa în care locuim. Toate vorbesc despre identitatea și diversitatea noastră culturală.

Patrimoniul cultural și natural al umanității

UNESCO a propus un plan de protejare a bunurilor culturale și naturale din lume, prin Convenția privind Protecția Patrimoniului Mondial Cultural și Natural, aprobată în 1972.

Noțiunea de patrimoniu s-a extins considerabil în ultimele decenii. Astfel, pe lângă ansamblul bunurilor culturale de o valoare universală excepțională, patrimoniul mondial cuprinde și totalitatea celor mai importante situri naturale, semnificative din punctul de vedere al biodiversității, al fenomenelor fizice sau proceselor geologice sau al superlativului estetic al peisajului, vestigii culturale subacvatice, precum și expresii cultural-artistice orale, tradiții, ritualuri, meșteșuguri care merită a fi promovate și conservate, pentru a fi transmise generațiilor viitoare.

În 1994, UNESCO a lansat Strategia Globală pentru o Listă echilibrată, reprezentativă și credibilă a Patrimoniului Mondial (Global Strategy for a Balanced, Representative and Credible World Heritage List), cu scopul de a extinde semnificația definiției de patrimoniu mondial și de a valorifica, într-o mai mare măsură, diversitatea culturală și naturală a lumii, considerată a avea o valoare universală excepțională.

Capitolul II:

ELEMENTE DE IDENTITATE CULTURALĂ SPECIFICE NOVACIULUI DIN LISTA UNESCO

II.1.

Patrimoniul cultural din România înscris în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO

■ BISERICI DIN MOLDOVA:

- Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din satul Arbore
- Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii Humor
- Biserica „Buna -Vestire” a Mănăstirii Moldovița
- Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți
- Biserica „Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava
- Biserica „Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii Voroneț
- Biserica „Învierea Domnului” a Mănăstirii Sucevița
- Biserica „Sfântul Nicolae” a Mănăstirii Probota

■ MĂNĂSTIREA HUREZI

■ SATE CU BISERICI FORTIFICATE DIN TRANSILVANIA:

- Situl rural Călnic
- Situl rural Prejmer
- Situl rural Viscri
- Situl rural Dârjiu

- Situl rural Saschiz
- Situl rural Biertan
- Situl rural Valea Viilor

■ CETĂȚILE DACICE DIN MUNȚII ORĂȘTIEI:

- Sarmizegetusa Regia - Grădiștea de Munte
- Cetatea dacică de la Costești Cetățuia
- Cetatea dacică de la Costești Blidaru
- Cetatea dacică Lunca-Piatra Roșie
- Cetatea dacică de la Bănița
- Cetatea dacică de la Căpâlna

■ CENTRUL ISTORIC SIGHIȘOARA

■ BISERICI DE LEMN DIN MARAMUREȘ:

- Biserica „Intrarea în Biserica Maicii Domnului” (Bârsana)
- Biserica „Sfântul Nicolae” (Budești)
- Biserica „Sfânta Paraschiva” (Desești)
- Biserica „Nașterea Maicii Domnului” (Ieud-Deal)
- Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” (Plopiș)
- Biserica „Sfânta Paraschiva” (Poienile Izei)
- Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” (Rogoz)
- Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” (Șurdești)

■ PEISAJUL CULTURAL MINIER ROȘIA MONTANĂ

România în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității:

- ■ **Ritualul Călușului (2008)**
- ■ **Doina (2009)**
- ■ **Artizanatul ceramicii de Horezu (2012)**
- ■ **Colindatul de ceată bărbătească (2013), înscriere multinațională cu Republica Moldova**
- ■ **Jocul fecioresc (2015)**
- ■ **Tehnicile tradiționale de realizare a scoarței (2016), împreună cu Republica Moldova**
- ■ **Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie - Mărțișorul (2017), împreună cu Republica Moldova, Bulgaria și Republica Macedoniei de Nord**

II.2. Patrimoniul cultural imaterial

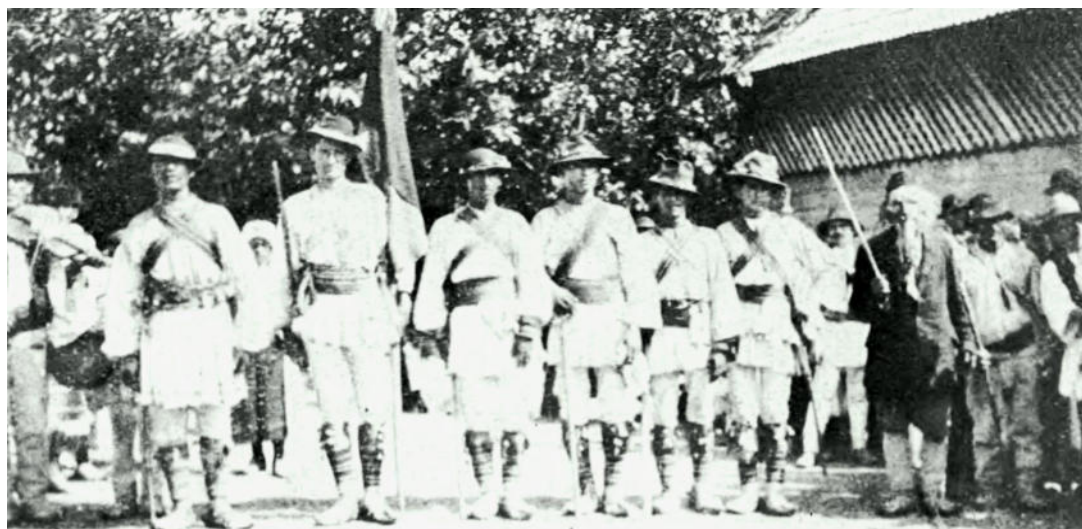
„Patrimoniul cultural imaterial” este un concept creat și promovat de UNESCO ca urmare a interesului pentru protejarea culturii tradiționale manifestat de diverse state-membre ale acestei prestigioase organizații internaționale. Atenția acordată acestui tip de patrimoniu se materializează încă din anul 1989, atunci când UNESCO enunță Recomandările pentru Salvagardarea Culturii Tradiționale și a Folclorului, încurajând statele membre să-și protejeze literatura orală, meșteșugurile, ritualurile etc. Pentru a asigura acestei categorii de patrimoniu același statut cu cel de care se bucură, la nivel global, Patrimoniul Mondial UNESCO, „cultura tradițională și folclorul” au fost denumite, în Convenția pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial a UNESCO din 2003, „patrimoniu cultural imaterial”. România a ratificat Convenția din 2003 în anul 2005.

*Dr. Ioana Baskerville, Punct focal național pentru Convenția UNESCO din 2003

II.3. „Călușul oltenesc”, inclus în Patrimoniul UNESCO (2008)

Dansul Călușului este dans tradițional românesc, cu valențe taumaturgice, care este de regulă executat înainte de Rusalii. Specific zonei Olteniei, dansul ritual al Călușului face parte și din moștenirea culturală a vlahilor sud-dunăreni. Deși cele mai vechi atestări datează din secolul al XVII-lea, ritualul a derivat probabil din vechile practici de purificare și fertilitate folosind simbolul calului, care era venerat ca întruchipare a soarelui. Numele ritualului provine de la „căluș”, partea de lemn a căpăstrului calului. Ritualul Călușului cuprinde o serie de jocuri, scenete, cântece și dansuri și este interpretat de dansatorii călușari, în formație exclusiv masculină, cu acompaniamentul a două viori și al unui acordeon. Tinerii sunt inițiați în ritual de un Vătaf (maestru) cunoscător al farmecelor și descântecelor, care își împarte autoritatea cu Mutul, personajul cu fața acoperită de o mască confecționată, de obicei, din piele de capră și înarmat cu sabie sau, uneori, și cu un bici. Grupuri de dansatori călușari, purtând pălării colorate, cămăși brodate și pantaloni împodobiți cu mici clopoței, execută dansuri complexe, care combină diverse elemente coregrafice, sărituri, bătăi ritmice etc.

Papahagi Tache - Images D'ethnographie Roumaine, (DACO-ROUMANIE et AROUMAINE)

Novaci (Gorj)

b – Le jeu appelé Călușarii.

1927, 19 iun.

II.4. „Doina”, protejată de UNESCO (2009)

**MARIA LĂTĂREȚU -
DOINITOAREA GORJULUI**

Doina este un cânt liric, solemn, improvizat și spontan, ce poate fi cântat în orice context și este interpretat întotdeauna solo, cu sau fără acompaniament instrumental (care include tradițional flautul, cimpoiul sau chiar instrumente improvizate). Regăsim termenul *Doină* consemnat încă din secolele XVII-XVIII, de exemplu în memorialul pastorului luteran Andreas Mathesius, referitor la Transilvania, în monografia lui Franz Joseph Sulzer, referitoare la Dacia Transalpină sau în *Descriptio Moldaviae* a domnitorului Dimitrie Cantemir, unde acesta considera că originea Doinei coboară până la daci, iar atunci era, mai degrabă, un cântec de război.

**Interpretarea doinei, preluată
de tânăra generație**

„Acea care a adus prima dată faimă și recunoaștere națională muzicii gorjenești a fost marea solistă Maria Lătărețu, născută Borcan, la 7 noiembrie 1911 în localitatea Bălcești, Gorj.

A fost fiica mai mică din 17 frați ai lui Ion Borcan, care agonisea hrana pentru familie, practicând fierăria, agricultura ori cântând la vioară, și a Mariei, născută la Novaci. Lăutarul Culici din Novaci, rudă cu Maria, a învățat-o să cânte cu acompaniament muzical.

Înainte de a împlini 12 ani ea a fost luată să cânte pe la nunți și petreceri, în taraful lui Costică Gâlcă din Novaci. Tatăl său a readus-o acasă, motivând că este prea mică.

În anul 1925, când avea doar 14 ani, Maria a mers pe jos, cale de 40 kilometri, până la Vădeni, unde fratele său, lăutarul Ioniță Borcan a învățat-o să se acompanieze la chitară. La vârsta de 16 ani, Maria s-a căsătorit cu Tică Lătărețu din Lelești.

Într-un interviu, ea mărturisea: „La 18 ani am luat drumul Gorjului. Ce mândră eram când am cântat prima mea compoziție: *Lung e drumul Gorjului.*”

Sursa: Al. Doru Șerban, „*Personalități care au fost în Gorj*”, Editura MĂIASTRA, Târgu-Jiu, 2009

Împreună cu
inegalabila
Maria Lătărețu

„Doina din Cava”,
o capodoperă folclorică

Un virtuoz al instrumentelor populare - Dumitru Zamfira

Dumitru Zamfira s-a născut la 18 mai 1940 în orașul Novaci. Primul fluier l-a avut la 4 ani, cumpărat de bunicul său, iar la vârsta de 6 ani a cântat pe scenă la sfârșitul anului școlar unde domnul învățător Zamfira, tatăl său, le-a dat „ca bonus” elevilor clasei lui, pe lângă cununița de flori și diplomă și o piesă cântată de fiul său. Piesa se numea „Mândra mea sprâncene multe”, cântec pe care măicuța tânărului solist îl cânta foarte frumos. ...

Viața în mijlocul unui adevărat conservator de datini și muzică tradițională care este Gorjul cu vetrele lui de folclor, la care se adaugă talentul nativ, calitățile umane și artistice personale evidențiate de timpuriu de către Dumitru Zamfira, îl propulsează încă de la începutul carierei artistice ca solist instrumentist la Orchestra Populară „Doina Olteniei” a Filarmonicii de Stat „Oltenia”, la Ansamblul de Cântece și Dansuri „Nicolae Bălcescu” din Craiova și ca dirijor la Ansamblul Casei de Cultură a Studenților din același oraș.

Încă din timpul studenției reușește la concursul pentru postul de solist instrumentist al Ansamblului „Ciocârlia” al Ministerului de Interne, unde activează între 1970-1991 și 1997-2005, în anii 1992-1993 fiind funcționar administrativ în cadrul Misiunii Permanente a României pe lângă O.N.U. New-York, S.U.A., iar din 1995 până în 1997, îndeplinind calitatea de referent de specialitate la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” din București.

Preocupat de îmbunătățirea permanentă a interpretării muzicale și a reprezentării folclorului din toate regiunile României, reușește pe parcursul timpului să cânte cu măiestrie la 15 instrumente tradiționale de suflat, stăpânind tehnici diferite de emisie a sunetului și o paletă timbrală de mare diversitate. Susține recitaluri solistice schimbând un instrument cu altul, trece cu ușurință în planul acompaniamentului folcloric de grup. Câteva dintre instrumentele la care cântă cu virtuozitate sunt fluierul, cavalul, cimpoiul, tilinca, drâmba, cavalul fără dop, trișca, fluierul îngemănat, ocarina, muzicuța, block-flote.

Repertoriul său cuprinde în primul rând creații păstorești, piese ritual-ceremoniale, cântece, doine, balade și melodii de joc din toate zonele folclorice ale României, recitalurile sale se încheie cu piese concertante și de mare virtuozitate precum sunt *Hora stacatto* și *Hora spicatto* (de Grigoraș Dinicu), *Călușul oltenesc*, *Ceasornicul*, *Căruța poștei*, *Sârba rândunelelor*, *Dans țărănesc* (de Constantin Dimitrescu), *Ciocârlia*. Dumitru Zamfira a contribuit în calitate de solist la realizarea a peste 30 de spectacole-premieră la începutul fiecărei stagiuni a Ansamblului „Nicolae Bălcescu” și a Ansamblului „Ciocârlia”, a efectuat turnee în toate județele țării, capitalele de județ și orașele importante, în țări din Europa, Asia, America de Nord, America de Sud, Africa.

Sursa: Radio România - Antena Satelor

II.5. Tehnici tradiționale de realizare a scoarței - UNESCO (2016)

Acest meșteșug, foarte bine reprezentat în gospodării din județul Maramureș, nordul și centrul provinciei istorice Moldova (județele Botoșani, Neamț, Bacău), dar și în județele Prahova și Buzău, precum și în Oltenia (județele Gorj, Vâlcea, Dolj, Olt), are un rol important în comunicarea socială, afirmarea și promovarea identității culturale. Covoarele de perete, obiecte tradiționale de bază în amenajarea locuinței populare, mai sunt cunoscute și sub numerele de scoarțe, păretare, lăicere, velințe, chilimuri, lădare, ungherare sau cergi.

Scoarța românească s-a dezvoltat în jurul a două teme ornamentale principale: pe de o parte, cea în care predomină motivele geometrice, întâlnită din Oltenia până în Maramureș, pe de altă parte, linia ornamentului vegetal, a motivelor simbolice, cu o răspândire mai limitată.

**Expoziție de artă populară,
Novaci, anii '70**

**Interiorul unei case tradiționale
din Novaci, Gorj**

II.6. „Ia românească” face parte din Patrimoniul UNESCO (2022)

Reginele și principesele României au îndrăgit costumul popular. Cea care l-a introdus la Curtea Regală fiind cea dintâi regină a României, Regina Elisabeta, care a încurajat doamnele din suita sa să poarte straiul tradițional. Cea mai mare promotoare a iei românești a fost Regina Maria, care a inspirat atât aristocrația feminină a timpului dar și creațiile designerilor de mai târziu. Ea se lăsa fotografiată atât singură, cât și alături de membri ai familiei regale sau de doamnele de la curte, în minunate straie tradiționale, pentru a le face cunoscute lumii întregi.

Ia românească, considerată simbol al identității noastre naționale, este, de fapt, o cămașă tradițională de sărbătoare, confecționată din pânză albă, bumbac, în sau borangic, și împodobită cu mărgele și broderii la mâneci și la gât. Se remarcă printr-o croială relativ simplă (un dreptunghi de pânză, tăiat rotund în jurul gâtului și întărit cu șnur răsucit, cu mânecile, de cele mai multe ori, încrețite atât la umeri, cât și la încheieturile mâinilor). Cu o impresionantă bogăție a repertoriului decorativ, inclusiv cromatic, această bluză țărănească, specifică Balcanilor și Carpaților, a dobândit valențe identitare pentru români, mai ales după Unirea Principatelor și consolidarea statului național. Tehnica decorării iei s-a transmis de la mamă la fiică, fapt care a conservat tradiția și creativitatea de la o generație la alta.

La sau cămașa albă reprezintă, în general, piesa de bază a costumului popular. Din copilărie până la moarte, cămașa îl însoțea pe țăran la muncile câmpului, dar și la sărbători. Colecția Muzeului Țăranului Român, alcătuită din câteva mii de bluze țărenești (femeiești și bărbătești), ne dezvăluie faptul că existau cămăși destinate duminicilor, sărbătorilor de peste an, nunților și botezurilor, datinilor și obiceiurilor. Se utilizau: cămașa mortului (cămașa-horbotă a momentelor îndurerate), cămașa fecioriei și a văduviei, cămașa Crăciunului și a Paștilor, precum și cămașa de soacră, lucrată de mireasă pentru a-și dovedi îndemânarea și talentul. Legată de un străvechi rit agrar („Sânzienele”), cămașa de Drăgaică era considerată cea mai frumoasă dintre cămășile de zestre ale celei mai mândre și harnice fete, aleasă Drăgaică.

La 1 decembrie 2022, în cadrul Comitetului Interguvernamental al UNESCO, a fost adoptată decizia privind înscrierea „Artei cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova” pe lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității. Astfel, se asigură o mai bună conștientizare a valorii acestei arte tradiționale și, în același timp, se oferă garanția de protecție a practicilor specifice de creație, transmise din generație în generație, în cadrul comunităților de pe ambele maluri ale Prutului. Începând cu anul 2013, la data de 24 iunie, este celebrată *Ziua Universală a Iei*, odată cu sărbătoarea creștină a Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul și cea străveche a Sânzienelor și Drăgaicei.

II.7. Lista Indicativă a Patrimoniului Mondial UNESCO

România are înscrise 16 locuri și bunuri, dintre care:

12 Obiective culturale:

- Bisericile bizantine și post-bizantine de la Curtea de Argeș;
- Frontierele Imperiului Roman - Dacia;
- Frontierele Imperiului Roman - Limesul dunărean;
- Ansamblul monumental de la Târgu Jiu;
- Ansamblul rupestru din Basarabi;
- Biserica de la Densuș;
- Biserica Trei Ierarhi de la Iași;
- Mănăstirea Neamț;
- Centrul vechi al orașului Alba Iulia;
- Culele din Oltenia;
- Centrul istoric al Sibiului și ansamblul său de piațe;
- Satele istorice Hollókő și Rimetea și împrejurimile lor.

4 Obiective naturale:

II.8. Patrimoniul tehnic

UNESCO a instituit, în anul 2008, Premiul pentru Patrimoniul Tehnic Preindustrial, pe care l-a acordat muzeului „Astra” din Sibiu, ca recunoaștere a performanțelor acestei instituții (pentru valoarea patrimoniului expus și cercetarea științifică).

Recunoașterea internațională a venit după ce, în anul 2006, CNR pentru UNESCO a acordat muzeului Astra-Sibiu - Premiul Pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”.

Patrimoniul tehnic permite reconstituirea unor arhetipuri tehnice din:

- neolitic (“**răvariul**”, piva din lemn cu pilug, **țăstul** – primul cuptor termic portabil, **“făcăul”** – primul **“mixer”** din lume, **“druga”** și **tocălia** pentru răsucit firele din lâna și păr de capra, etc.),

- perioada geto-dacică;

- epoca medievală, ca expresie a **“revoluției tehnice medievale”** (sec. XI-XIV), care a generat și difuzat noile **“industrii medievale”**, între care: **moara de grâne**, **moara “de postav”** (pivele), **moara “de scândură”** (fierăstrăul), **moara de “piatră”** (șteampul), **moara “de oloi”** (uleișița), **moara “de fier”** (ciocanul hidraulic), **moara de “melițat”** (melița), **moara “de scoarță”** etc.

Din perspectiva etnografică, patrimoniul tehnic reprezintă unul dintre cele mai bine conservate colecții din lume, datorită păstrării artefactelor în funcțiune, până astăzi sau până la o dată foarte recentă, în numeroase sate din România.

Capitolul III:

DIVERSITATEA NATURALĂ A LOCALITĂȚII NOVACI

III.1. Categoriile de arii naturale protejate

Aria naturală protejată este o zonă terestră și/sau acvatică în care există specii de plante și animale sălbatice, elemente și formațiuni biogeografice, peisagistice, geologice, paleontologice, speologice sau de altă natură, cu valoare ecologică, științifică ori culturală deosebită, care are un regim special de protecție și conservare, stabilit conform prevederilor legale.

Categoriile de arii naturale protejate conform anexei nr.1 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, cu modificările și completările ulterioare, sunt următoarele:

- rezervațiile științifice sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor habitate naturale terestre și/sau acvatice, cuprinzând elemente reprezentative de interes științific sub aspect floristic, faunistic, geologic, speologic, paleontologic, pedologic sau de altă natură;

- parcurile naționale sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor eșantioane reprezentative pentru spațiul biogeografic național, cuprinzând elemente naturale cu valoare deosebită sub aspectul fizico-geografic, floristic, faunistic, hidrologic, geologic, paleontologic, speologic, pedologic sau de altă natură, oferind posibilitatea vizitării în scopuri științifice, educative, recreative și turistice;

- monumente ale naturii sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor elemente naturale cu valoare și semnificație ecologică, științifică, peisagistică deosebite, reprezentate de specii de plante sau animale sălbatice rare, endemice ori amenințate cu dispariția, arbori seculari, asociații floristice și faunistice, fenomene geologice - peșteri, martori de eroziune, chei, cursuri de apă, cascade și alte manifestări și formațiuni geologice, depozite fosilifere, precum și alte elemente naturale cu valoare de patrimoniu natural prin unicitatea sau raritatea lor;

- rezervațiile naturale sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor habitate și specii naturale importante sub aspect floristic, faunistic, forestier, hidrologic, geologic, speologic, paleontologic, pedologic;

· **parcurile naturale** sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor ansambluri peisagistice în care interacțiunea activităților umane cu natura de-a lungul timpului a creat o zonă distinctă, cu valoare semnificativă peisagistică și/sau culturală, deseori cu o mare diversitate biologică;

· **rezervațiile biosferei** sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor zone de habitat natural și a diversității biologice specifice;

· **siturile naturale ale patrimoniului natural universal** sunt acele arii naturale protejate ale căror scopuri sunt protecția și conservarea unor zone de habitat natural în cuprinsul cărora există elemente naturale a căror valoare este recunoscută ca fiind de importanță universală;

· **ariile speciale de conservare** sunt situri de importanță comunitară, desemnate printr-un act statutar, administrativ și/sau contractual, în care sunt aplicate măsurile de conservare necesare menținerii sau de refacere la o stare de conservare favorabilă a habitatelor naturale și/sau a populațiilor speciilor de interes comunitar pentru care situl este desemnat;

· **ariile de protecție specială avifaunistică** sunt arii naturale protejate ale căror scopuri sunt conservarea, menținerea și, acolo unde este cazul, refacerea la o stare de conservare favorabilă a speciilor de păsări și a habitatelor specifice, desemnate pentru protecția păsărilor lor migratoare;

· **siturile de importanță comunitară** reprezintă acele arii care, în regiunea sau în regiunile biogeografice în care există, contribuie semnificativ la menținerea sau restaurarea unei stări de conservare favorabile a habitatelor naturale, care pot contribui astfel semnificativ la coerența rețelei „NATURA 2000” și/sau contribuie semnificativ la menținerea diversității biologice în regiune, ori în regiunile biogeografice respective;

· **geoparcul** este un teritoriu ce cuprinde elemente de interes geologic deosebit, alături de elemente de interes ecologic, arheologic, istoric și cultural.

III.2. Patrimoniul natural al județului Gorj

Județul Gorj se evidențiază prin patrimoniul natural de o mare însemnătate. Cadrul ambiental reprezentativ gorjean trebuie protejat, conservat, dar și promovat, având un uriaș potențial de atracție turistică. De asemenea, reabilitarea și valorificarea elementelor de patrimoniu și integrarea lor într-un sistem cultural unitar reprezintă o prioritate.

Ariile naturale protejate de interes european – situri Natura 2000 (SCI)

* Situri Natura 2000 ce au și regim de parc național sau parc natural

Nr. Crt.	Denumirea ariei naturale protejate	Codul sitului Natura 2000	Suprafața (ha)	Suprafața aflată pe teritoriul administrativ al județului Gorj (%)
1	Coridorul Jiului	ROSCI0045	71394	9%
2	*Defileul Jiului	ROSCI0063	11156	92%
3	*Domogled-Valea Cernei	ROSCI0069	62014	48%
4	Nordul Gorjului de Est	ROSCI0128	49114	96%
5	Nordul Gorjului de Vest	ROSCI0129	87321	100%
6	Parâng	ROSCI0188	29907	31%
7	*Platoul Mehedinți	ROSCI0198	53892	4%
8	Prigoria-Bengești	ROSCI0359	2490	100%
9	Râul Gilort	ROSCI0362	873	100%
10	Râul Motru	ROSCI0366	1921	31%

Sursa: APM Gorj

Sursa: cjgorj.ro

Ariile naturale protejate de interes european – situri Natura 2000 (SCI)

Suprafețele unităților administrativ teritoriale (%) cuprinse în siturile Natura 2000 - SCI

Nr. crt.	Denumirea Sitului	Cod	Unitatea administrativ teritorială în care este localizat situl și suprafața unității administrative teritoriale cuprinsă în sit (%)
1	Coridorul Jiului	ROSCI0045	Aninoasa (23%), Bâlteni (23%), Bărbătești (9%), Borăscu (<1%), Brănești (35%), Dănești (6%), Drăguțești (14%), Ionești (13%), Negomir (<1%), Ploșoru (54%), Săulești (<1%), Tântăreni (9%), Țicleni (24%), Turburea (3%), Turceni (28%), Urdari (33%)
2	Defileul Jiului	ROSCI0063	Bumbești-Jiu (51%), Schela (12%)
3	Domogled - Valea Cernei	ROSCI0069	Padeș (71%), Tismana (10%)
4	Nordul Gorjului de Est	ROSCI0128	Baia de Fier (83%), Bumbești-Jiu (13%), Crasna (62%), Mușetești (58%), Novaci (53%), Polovragi (76%)
5	Nordul Gorjului de Vest	ROSCI0129	Bumbești-Jiu (4%), Godinești (8%), Padeș (23%), Peștișani (69%), Runcu (86%), Schela (73%), Stănești (67%), Tismana (82%), Turcinești (2%)
6	Parâng	ROSCI0188	Baia de Fier (<1%), Bumbești-Jiu (5%), Crasna (13%), Novaci (29%)
7	Platoul Mehedinți	ROSCI0198	Padeș (5%)
8	Prigoria-Bengești	ROSCI0359	Albeni (<1%), Bengești (14%), Bumbești Pițic (1%), Prigoria (23%)
9	Râul Gilort	ROSCI0362	Albeni (5%), Bengești (8%), Bumbești Pițic (<1%), Novaci (<1%), Târgu Cărbunești (<1%)
10	Râul Motru	ROSCI0366	Cătunele (1%), Glogova (12%), Padeș (<1%), Văgiulești (2%)

Sursa: APM Gorj

Petroseni

Vedere din pasul „Surdac” -- Részlet a „Szardak”-szorosból

III.3. Situl Natura 2000 Nordul Gorjului de Est

În Nordul Gorjului de Est (suprafața de 49,160 ha), pădurile seculare de fag, în care se întâlnesc și specii lemnoase de carpen, mesteacăn, soc roșu etc., au un impact peisagistic deosebit. Se observă de asemenea prezența ferigilor: *Pteridium aquillinum*, *Phyllitis scolopendrium*, alături de plante cu flori: vinarița, colțisorul, etc. Pajiștile alpine sunt bine reprezentate prin speciile: *Nardus stricta*, *Festuca suspina*. Uneori, aceste pajiști sunt întrerupte de jnepenișuri. Se evidențiază și floarea de colț - *Leontopodium alpinum*, simbol al ocrotirii cadrului natural.

Semnificativă pentru sit este prezența relictului glaciuar *Pinus Cembra*. Elementele de faună sunt caracteristice pentru munți împăduriți, aici găsindu-și liniștea ursul, lupul și numeroase exemplare magnifice de râs. Pe lângă bogatul tezaur de specii animale și vegetale, unele endemice sau relict, zona se impune și prin peisajul său pitoresc deosebit, cu văi sălbatice și chei abrupte.

În Situl Natura 2000 Nordul Gorjului de Est, sunt incluse: „Peștera Muierii”, monument al naturii și rezervație științifică, „Peștera Iedului”, monument al naturii, ambele din Baia de Fier, precum și rezervațiile naturale: Pădurea și „Peștera Polovragi”, Cheile Oltețului din Polovragi, Pădurile de molid și de fag Măcăria, Pădurea Bărcului din Novaci.

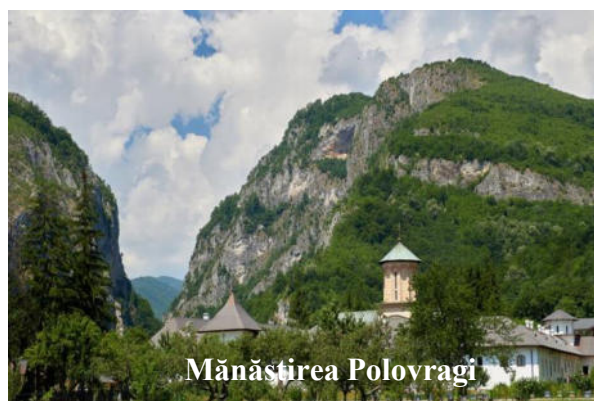
Sursa: cjgorj.ro

Obiective turistice în apropiere de Novaci

Polovragi

Zona Polovragi beneficiază de un patrimoniu natural deosebit (peștera, izvoare de apă minerală clorosodică, sulfuroasă), valori etnografice (Nedeia de la Polovragi, formație artistică de fluierași, rapsozi populari, soliști vocali, grup vocal feminin, cântăreți din instrumente populare vechi), patrimoniu religios și memorial (Mănăstirea Polovragi, Crucea lui Ursache), chei (Cheile Oltețului), patrimoniu arheologic (cetate și cimitir geto-dac).

Baia de Fier

Baia de Fier este întinsă pe albia râului Galbenul, fiind mărginită în partea de est de râul Olteț. Aici este exploatat grafitul din singura mină de acest fel, de pe teritoriul României. Denumirea comunei provine de la exploatarea primitivă a minereului de fier. Este formată din satele Baia de Fier (reședința) și Cernădia.

Localitatea se mândrește cu un patrimoniu natural bogat. Este renumită „Peștera Muierilor” (sau „Peștera Muierii”), care a fost sculptată în calcarele mezozoice de pe marginea sudică a Masivului Parâng, de către râul Galbenul. Peștera, în timpuri străvechi, a adăpostit copii și femei, când bărbații plecau la lupte, de unde provine și numele. În interiorul grotelor s-au găsit nenumărate unelte din cuarț și cuarțit, dar și un adevărat „cimitir” cu schelete fosile de urs de peșteră. De asemenea, tot aici, s-au descoperit și câteva oase umane, reținând atenția, în mod special, un craniu de *Homo Sapiens*, precum și bogate urme de locuire post-paleolitice.

Este prima peșteră electricată din România.

III.4. Ariile naturale protejate de interes european - Situri Natura 2000

din zona oraşului Novaci

Zona sudică a Munţilor Parâng grupează obiectivele turistice naturale cele mai cunoscute în Gorj, prin cele două centre turistice (Novaci şi Baia de Fier). Astfel, se poate dezvolta turismul de odihnă şi agrement, datorită patrimoniului natural deosebit (relieful carstic de pe Galbenul, Peştera Muierii, Valea Gilortului, pădurile de fag / molid de la Măcăria-Novaci şi Bărcului-Novaci) şi turismul cultural (legat de patrimoniul cultural material şi imaterial - case şi gospodării vechi, biserici, obiceiuri şi tradiţii, târguri populare locale).

Localitatea Novaci are un rol major în dezvoltarea durabilă a judeţului, dar şi a ţării. Este un punct de dezvoltare al patrimoniului cultural - centru de concentrare a vieţii pastorale, a sărbătorilor populare şi a tradiţiilor locale (de exemplu: *Urcatul oilor la munte/Ziua oierilor* – din pădurea Hirişeşti).

În apropiere, se află comuna Baia de Fier cu celebrele „Peştera Muierilor” şi „Cheile Galbenului”.

Arii naturale protejate de interes naţional incluse în situl Natura 2000

Denumire	Localizare	Suprafaţa	Categoria	Anul declarării/acte de declarare locale/naţionale
Peştera Muierii	Baia de Fier	19	Monument al naturii şi rezervaţie ştiinţifică	H.C.M. 1625/1955 Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000
Peştera Iedului	Baia de Fier	1	Monument al naturii	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000
Pădurea Polovragi	Polovragi	10	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000
Peştera Polovragi	Polovragi	Suprafaţa inclusă în Cheile Olteţului	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000
Cheile Olteţului	Polovragi	150	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000
Pădurea de molid Măcăria	Novaci	400	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994
Pădurea de fag Măcăria	Novaci	150	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994
Pădurea Bărcului	Novaci	25	Rezervaţie naturală	Decizia Cons. Popular Judeţean Gorj nr. 174/1982 Decizia Cons. Judeţean nr. 82/1994 Legea nr. 5/2000

Sursa: APM Gorj

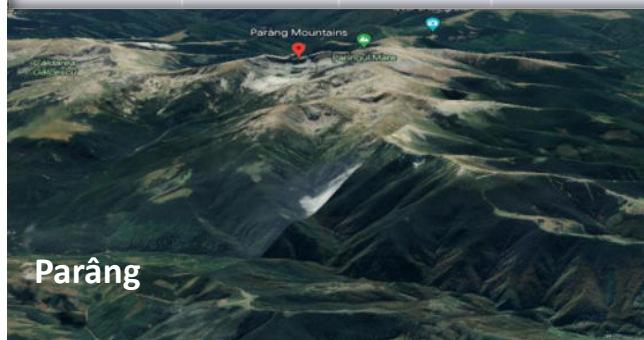
III.5. Situl Natura 2000 Parâng

Importanța sitului Parâng, în suprafață de 29.907 ha, constă în pădurile seculare de fag, în care se întâlnesc specii lemnoase de carpen, mesteacăn, soc roșu, etc. Se remarcă peisajul impresionant, cu păduri întinse și pajiști alpine. Este singurul sit din țară în care apare specia balcano-dacică *Potentilla haynaldiana*, alături de alte specii saxicole de origine daco-balcanică. Se remarcă impactul peisagistic deosebit de impresionant. De asemenea, prezența ferigilor: *Pteridium aquillinum*, *Phyllitis scolopendrium*, alături de plante cu flori: vinarița - *Asperula odorata*, colțișorul - *Dentaria bulbifera* etc. Pajiștile alpine sunt bine reprezentate prin speciile *Nardus stricta* și *Festuca suspina*. Uneori, aceste pajiști sunt întrerupte de amestecul: *Rhododendron kotshyi* și *Pinus mughus*.

Parâng reprezintă sectorul cel mai înalt și cel mai spectaculos al munților dintre Olt și Jiu în Carpații Meridionali. Culmea principală a Munților Parâng, orientată pe direcția est-vest, atinge altitudinea maximă în Vf. Parângul Mare - 2.519 m. La nord de această culme se deschid impresionante circuri glaciare: Sliveiu, Roșiile, Găuri, Zănoaga și Gâlcescu, ce adăpostesc lacuri glaciare, drenate de izvoarele Jiețului și Lotrului. Spre est sunt remarcabile căldările Muntinu și mai ales Urdele, din care pornește o vale glaciară tipică. Interesante sunt și căldările glaciare: Gâlcescu, Cioara, Galbenu, Igoiu, cu deschidere nordică, din care pornesc pâraie ce se unesc cu Latorița. O categorie de arie naturală protejată de interes național, inclusă în situl Natura 2000 Parâng, este rezervația naturală Parâng-Novaci, din localitatea Novaci.

Sursa: cjgorj.ro

Denumire	Localizare	Suprafața (ha)	Categoria	Anul declarării/acte de declarare locale/naționale
Parâng-Novaci	Novaci	2400	Rezervație naturală	Decizia Cons. Popular Județean Gorj nr. 174/1982 - Decizia Cons. Județean nr. 82/1994

III.6. Situl Natura 2000 Râul Gilort

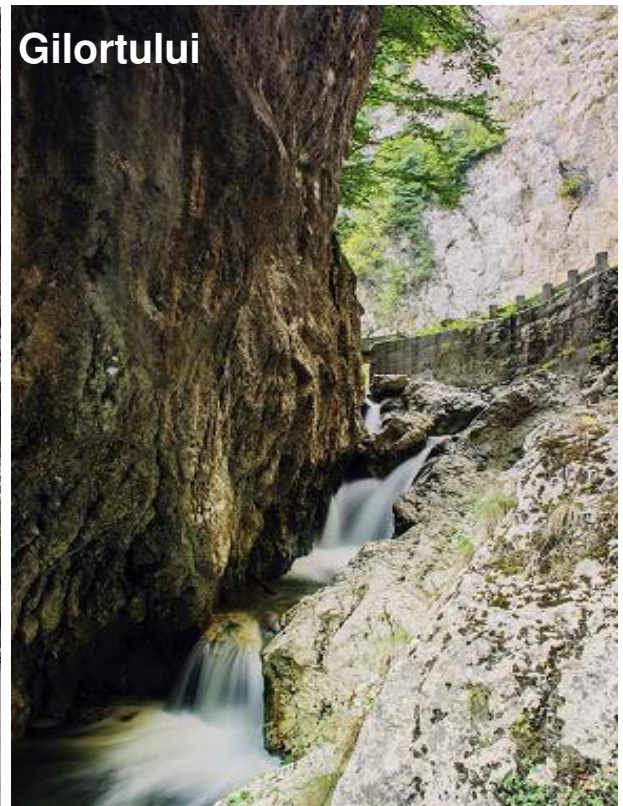
Zonă umedă din regiunea biogeografică continentală reprezintă habitat specific pentru speciile de interes conservativ *Lutra lutra* și *Bombina variegata* alături de patru specii de pești de asemenea de interes conservativ.

Râul Gilort (suprafața 873 ha) este unul dintre râurile din Oltenia care nu au fost afectate semnificativ de intervențiile antropice. Din acest motiv, diversitatea specifică a râului este considerabilă. Aici a fost găsită specia *Eudontomyzon mariae*, pentru a cărei conservare s-au desemnat foarte puține situri. Pe lângă aceasta, în râu este prezent și *Sabanejewia romanica*, specie endemică în țara noastră. Ambele specii figurează în Cartea Roșie a Vertebratelor din România. Situl este unul important și pentru speciile *Lutra lutra* și *Bombina variegata*.

În bazinul mijlociu al Gilortului, în punctul „Cotul lupului”, în dreptul satului Blandulești (Andreești), în malul înalt al Gilortului, se văd depozite de moluște (cochilii de melci și scoici).

Pietrișurile cuaternare din acest bazin ascund vestigii de moluște în toată zona amintită. Prezența pe malul stâng al Gilortului a micilor falii cu cărbune, arată și interferența acestor zone cu cambrianul și permianul, existând urme (desene) fosilifere de moluște și chiar crustacei.

Sursa: APM Gorj

Sursa foto: CNIPT NOVACI

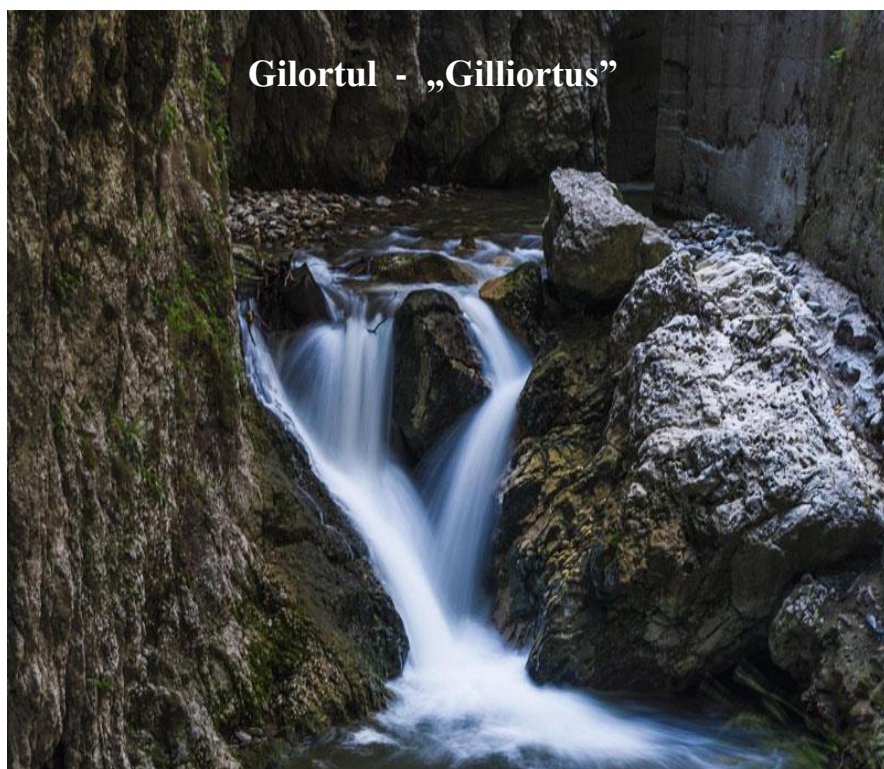

Rîul „Gilort”

Pe lângă Jîl sau Silis și Jaleș sau Salas, Oltenia mai are Gilortul, un însemnat afluiete al Jiului și-n a căruia primă silabă deja d. Vaillant recunoscuse pe Jîl, dar s-a încurcat asupra *ortului*, derivîndu-l din latinul *ortus*, început.

Ca și Jîl, acest misterios *ort* poate fi descoperit numai într-un strat limbistic anterior pe teritoriul nostru cuceririi romane; din fericire, graiul român a conservat în adevăr o vorbă, o vorbă mai rămasă astăzi în cînturile poporane cele mai arhaice, care poate să ne conducă la o serioasă soluțiune, fără ca să fim constrînși ca d. Vaillant a face din Gilort pe tatăl Jiului: „Gillortus”. Vorba în cestiune este: „ortoman”, al cărei înțeles apare foarte limpede în următorul pasagiu al baladei Micoară:

„Și se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovean,
Că-i mai *ortoman*,
Și-are oi mai multe,
Multe și cornute,
Și cai învățați,
Și cîni mai bărbați...”
Sau în balada Balaurul:
„Cel viteaz de ortoman
Izbea negrul dobrogean,
Și cu pala lui cea nouă
Tăia bălaur în două...”

Sursa foto: CNIPT NOVACI

Ortoman se descompune în orto și man [...]

Toate acestea ne readuc la „orto-manul” român. Orto, primitivamente arta, implicînd ideea fundamentală de ceva bun, drept și viteaz totodată, adecă un complex ce s-ar putea traduce prin „voinic”, finalul *man* vine de mai întărește această noțiune, astfel că ortoman vrea să zică: „foarte voinic”.

Dar constatîndu-se antica existență și nuanțele de semnificațiune ale cuvîntului *ort* conservat chiar în limba română după cum constatarăm în același timp tot în limba română cuvîntul *jil*, ce este oare Gilortul?

Compus din sil-arta, el însemna în limba dacică „rîu voinic”, un epitet ce i se cuvenea pentru natura cursului său, care – după observațiunea inginerului Kopystynski – „face multe și mari curbături și, cînd crește, nomolește tot împrejur”

B. P. Hașdeu, „*Istoria critică a românilor*”, 1874

Capitolul IV: PREZENTARE GENERALĂ A ORAȘULUI NOVACI. PERSONALITĂȚI ISTORICE

IV.1. Date geografice. Transalpina

Orașul Novaci se află în partea central-sud-vestică a României, în provincia istorică Oltenia, în arealul de Nord-Est al județului Gorj, în zona de contact a M-ților Parâng cu Subcarpații Olteniei, în depresiunea cu același nume, la 450–680 m altitudine, pe râul Gilort, la intersecția paralelei de 45°10'48" latitudine nordică cu meridianul de 23°40'12" longitudine estică, la 45 km nord-est de municipiul Târgu Jiu. Din punct de vedere demografic, Novaci face parte din categoria orașelor mici, cu o populație de 5 637 loc. (1 ian. 2019), din care 2 789 locuitori de sex masculin și 2 848, feminin. Suprafața: 245 km², din care 9,6 km² în intravilan; densitatea: 587 loc./km². La recensământul populației din perioada 20-31 oct. 2011, din totalul celor 5 431 locuitori, 5 246 de persoane erau români (96,6%), 50 rromi (0,9%) și 135 locuitori (2,5%) aparțineau altor etnii. Din punct de vedere confesional, la același recensământ s-au înregistrat 5 277 de ortodocși (97,2%) și 154 loc. (2,8%) aparțineau altor confesiuni (romano-catolici, adventiști de ziua a șaptea, musulmani ș.a.), atei, fără religie sau cu religie nedeclarată.

Sursa: Dan Ghinea, romaniadategeografice.net

Imagini din stațiunea Râncă - Novaci

Photo by Razvan
Socol

Transalpina – cel mai înalt drum din România

Pornind din Sebeș și oprindu-se puțin mai departe de localitatea Novaci – în județul Gorj – Transalpina este cel mai înalt drum din România și cel care oferă peisaje minunate călătorului. Punctul cel mai înalt se află în Pasul Urdele, la 2145 de metri. Drumul traversează Munții Parâng de la nord la sud și se oprește în județul Gorj, în dreptul localității Ciocadia, străbătând astfel patru județe - Gorj, Vâlcea, Sibiu, Alba.

Cea mai interesantă și frumoasă porțiune a Transalpinei este secțiunea ce începe din dreptul popasului Obârșia Lotrului și continuă până în dreptul localității Novaci. Această secțiune oferă priveliști absolut uimitoare trecând la mică depărtare de vârfurile Dengheru, Păpușa, Urdele, Iezer și Muntinu. Vederea dintre vârful Păpușa în dreptul stațiunii Rânca este una dintre cele mai ofertante.

La fel de interesante precum peisajele care se desfășoară pe parcursul Transalpinei sunt momentele legate de construcția sa. Drumul care leagă Transilvania de Muntenia și-a luat numele de la latinescul „Transalpina” (țara de dincolo de munți), cum era numită în vechile texte și hărți latinești Țara Românească. Începuturile sale sunt destul de neclare, existând mențiuni că primul drum aflat pe locul actului Drum Național 67C - Transalpina ar data din perioada romanilor și ar fi fost folosit de legiunile romane în războaiele cu dacii.

Propunerea de construire a unui drum transcarpatic apare în secolul al XVIII-lea, când austriecii observă importanța strategică a drumului. Până atunci, actualul drum Transalpina era doar un traseu, o potecă de munte folosită de către păstorii din Mărginimea Sibiului pentru a traversa munții cu turmele de oi în Țara Românească.

Din unele surse se știe că germanii, în timpul Primului Război Mondial, au pietruit drumul din rațiuni evident strategice. Cu certitudine însă contribuția majoră pentru construirea a ceea ce astăzi cunoaștem drept Transalpina sau Drumul Regelui îi aparține lui Carol al II-lea. Regele Carol al II-lea, după ce l-a reconstruit în anul 1935, l-a inaugurat parcurgându-l el însuși împreună cu familia regală. Lucrările au durat între 1934-1939 iar la inaugurare au participat viitorul rege Mihai I, precum și primul-ministru Gheorghe Tătărescu. [...]

Sursa: Cristian Gherasim, dw.com/ro

IV.2. Atestări istorice ale satelor componente

PRIMA ATESTARE A NOVACIULUI

9 Martie 1502 (7010) Târgoviște

Radu Vodă confirmă lui jup. Radul și fratelui său, jup. Petru, stăpânire în Polovragi, Racovița, Novaci și mai mulți munți, precum și în alte sate.

† Бѣ хѣа ѿа бѣговѣрнѣи и бѣгочѣтивѣи и хрѣстолубивѣи и салюддрѣжнѣи ѿ радѣл воиводе и ѿнь. сѣз великааго и прѣдобраго влад воиводе. млѣтню бѣтѣю и бѣтѣель да | рованиелѣ. ѿбладажцѣли и ѿвѣжцѣомѣи вхсеи землѣи ѿвуггровлахѣинскон жцѣж и запланинѣскнѣи странаи. амлашѣ и фѣгарашѣ хѣрцѣи. бѣгопроизколи

= Intru Cristos D-zeu binecredinciosul și piosul și iubitorul de Cristos și însuș stăpânitor, Io Radul Voevod și Domn, fiul marelui și prea bunului Vlad Voevod, cu mila lui D-zeu și prin dar d-zeesc stăpânind și domnind toată Țara Românească și încă Duce al părților de peste munți, Amlașul și Făgărașul, bine am voit D-Mea cu a mea bunăvoință și cu inimă curată și luminată a D-Mele și am dat D-Mea acest de față cinstit și prea frumos și prea respectat crisov al D-Mele care este mai presus de toate cinstitele daruri, prea cinstitului boer al D-Mele jup. Radul și fratelui său jup. Pătru și cu fiii lor câți D-zeu le va dăruî, pentru ca să le fie satele ce se cheamă Polovragii toți și Racovița toată și cu munții anume Prislopul și Suharna și Negovanul și Baia toată și cu munții Micaia și Ivahna, Șoldu, Piscul lui Stroe și cu munții săi Coasta și Bora și Mogoșanii toți și munții Părăginosul și Ștefăneștii toți și Vălarii și munții anume Ștefanul și Curtea Vâlcanului și Budoii cu munții săi și $\frac{1}{3}$ [...] și iar să le fie Rădoii toți pentrucă i-au cumpărat dela Vladul și dela Mircea cu 70 de oi, un cal și doi boi și în Novaci vercât este partea Sorei și din Poborăști a patra parte [...] ¹

¹ Alexandru Ștefulescu, „Documente Slavo-Române relative la Gorj (1406-1665)”, Tipografia Nicu D. Miloșescu, Furnizorul Curții Regale, Târgu-Jiu, 1908, pp. 46-50

Mircea cel Bătrân (1386- 1418),
înfațișat în fresca Mănăstirii Cozia

Atestarea localității ar fi mult mai veche, potrivit lui Petre Stamatoiu, autorul primei Monografii a comunei Novaci, apărută în 1921:

„Un neobosit cercetător al tradiției [Petre Stamatoiu] bazat și pe actele vechi ce a folosit la stabilirea drepturilor de proprietate ale sătenilor din Novaci, în munți și în plai, în perioada 1910 – 1913, acte ce s-au pierdut în timpul invaziei de la tribunalul Gorj, a ajuns la concluzia că comuna e întemeiată pe timpul lui Mircea cel Bătrân, de frații: Novac, Hirișescu, Gheban și Bălan, cari s-au refugiat aci cu vitele de pustiirea turcească de la Rovine 1394 și s-au așezat în văgăunile munților, apoi când vremurile s-au mai limpezit au coborât mai jos, întemeind fiecare câte un sat, respectiv: Novaci, Hirișești, Ghebanii și Bălanii, sate ce există și astăzi.”²

Într-un act domnesc, întocmit la 4 iunie 1521, în Cancelaria Domnească de la Târgoviște, este pomenită ca așezare Cernădia. Neagoe Vodă Basarab (1512 – 1521) confirmă lui Mircea și fraților lui stăpânirea unor teritorii în Bălești, Florile Albe și Poeni (Poienari):

1520 (7029) noiembrie 30, Tîrgoviște.

† Милостію божію, Іоу Басараб воєвода и господиень кѣсон земли Угровлахи́нскон, сынъ прѣдобраго и великаго Басарабе воєводе. Дават господство ми сѣе повелѣние господства ми Мирче със братиами си, Дан и Стан и Шервѣ и съ нихъ сыновн, такоже да имъ естъ в Бѣлещи полъ; и пакъ в планинѣ, в Флориле Албе да мѣ естъ, понеже мѣ естъ стара и права вчина и дѣдина; втъ горн хотар мѣ естъ със Сокол, втъ реку вквалю със Шервѣ; втъ тѣи хотаръ естъ със Срѣбещи варе покудѣ мѣ естъ стари хотаръ. [...]

† Din mila lui Dumnezeu, Io Basarab voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului Basarab voievod. Dă domnia mea ceastă poruncă a domniei mele lui Mircea cu frații săi, Dan și Stan și Șerbu și cu fiii lor, ca să le fie din Bălești jumătate și iarăși la munte, la Florile Albe să le fie, pentru că le este veche și dreaptă ocină și dedină; de la hotarul de sus ce este <hotarul> cu Socol, de la riu încoace cu Șerbu; de aici este hotarul cu Sirbeștii, pe oriunde este hotarul cel vechi.

Sfântul Voevod Neagoe Basarab (1512-1521) și soția sa, Doamna Despina, fresca de la Mănăstirea Curtea de Argeș

Și iarăși să-i fie lui Mircea și fraților lui și fiilor lor la Poeni, din partea lui Nanciul și a fratelui său Vilcul dintr-o funie, jumătate, aceea care a fost aleasă cu Cîrligii pe pietrele care s-au hotărnicit cu Cîrligii, pe oriunde este vechiul hotar, de la Cernădie la riul Cernăgiorei; de aci la vadul Văii Mari peste cîmp la Grohote, sus la cap; de aci la capătul Rogozului din sus. Pentru că a cumpărat-o Mircea cu frații săi de la Nanciu și de la fratele lui, Vilcul, pentru 1 400 aspri. Și domniei mele au dat calul.

De aceea le-am dat și domnia mea, ca să le fie de ocină și de ohabă lor și fiilor lor și nepoților și strănepoților lor și de nimeni neatins, după spusa domniei mele. Și oricui dintre dinșii i s-ar întîmpla moarte mai înainte, iar la dinșii prădalica să nu fie. Altfel să nu fie, după spusa domniei mele.

Martori: jupan Preda mare ban și jupan Udrea mare vornic și jupan Harvat mare logofăt și jupan Dimitru vistier și Hamza spătar și Jitiian stolnic și Drăghici paharnic și Badea comis, Neagoe și Stănilă mari postelnici.

S-a scris luna iulie 4 zile, în cetatea Tirgoviște, în anul 7029 <1521>.

Ispravnic Radul Lungul suditel.

† Io Basarab voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.³

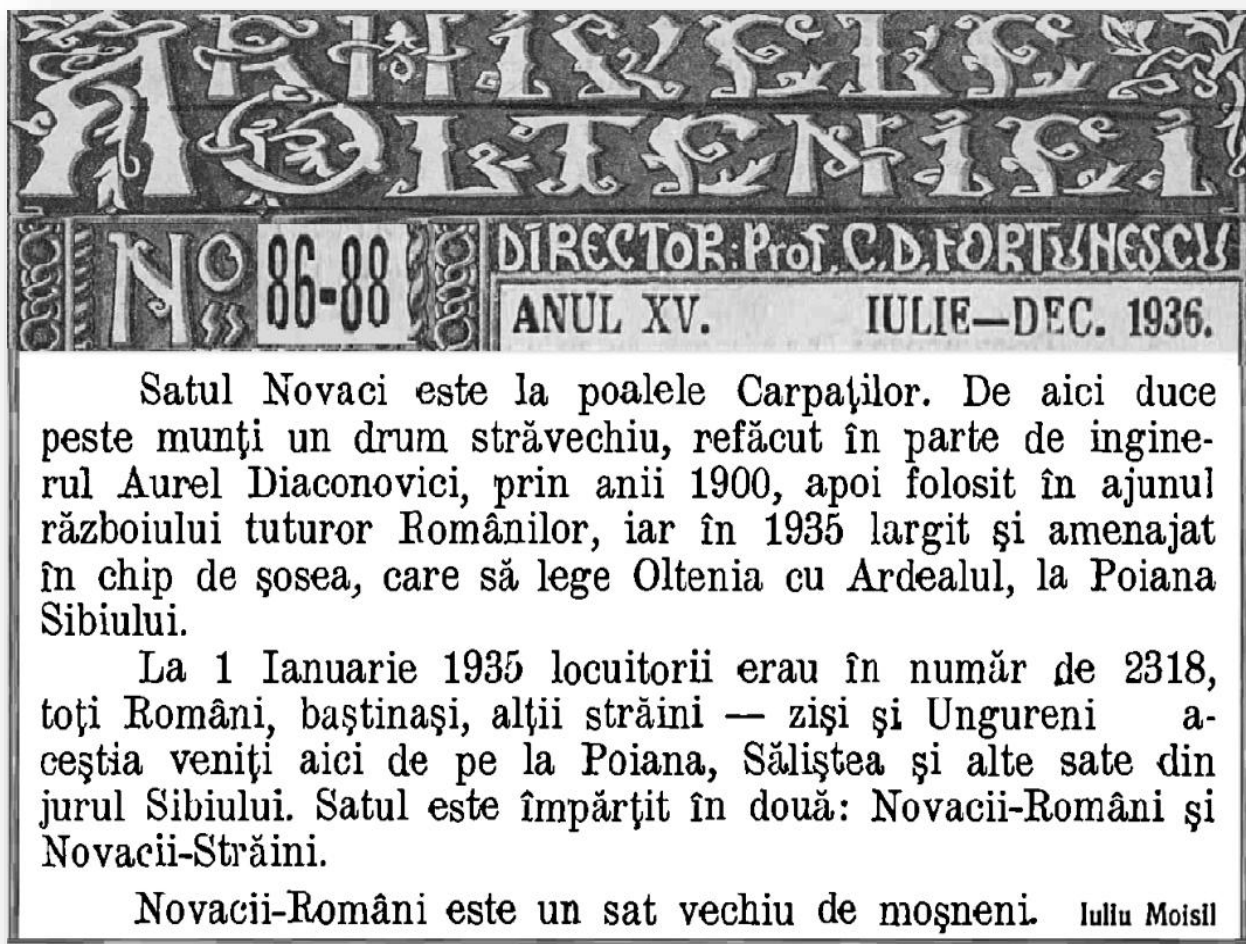
³ „*Documenta Romaniae Historica, Seria B - Țara Românească*”, Academia R. S. R., București, 1972, pp. 403-405

* În hrisovul din timpul lui Mircea Ciobanul, domn al Țării Românești, scris de Dragomir logofătul, în cetatea Bucureștilor, la 3 mai 1549 (7057), sunt pomenite satele: Sitești, Hirîșești și Pociovaliște. Prin acest hrisov se dă drept de stăpînire asupra unor părți din aceste sate boierilor Drăghibiță, Toader, Stan, Lupu și Stanciu.

IV.3. Scurt istoric al localității Novaci

Novaciul are o lungă tradiție ca centru administrativ, fiind pe rând reședință de plai, de plasă și de raion. Ca unitate administrativă cu personalitate juridică, respectiv comună, a luat ființă ca urmare a Legii administrative din 31 martie 1864. În conformitate cu prevederile acesteia, comuna era alcătuită din mai multe sate sau cătune a căror populație trebuia să însumeze 500 de locuitori sau 100 de familii, iar reședința se stabilea, de obicei, în satul cel mai dezvoltat. Între 1864 și 1892 localitatea a fost formată din satele Novaci-Moșneni, Novaci-Străini și Hirișești. Din 1892, celor trei li s-a adăugat și Ghebani, însă numai pentru puțin timp; în 1908, când a avut loc o nouă reorganizare teritorială, locul satului Ghebani, care va face parte din comuna Pociovaliștea, a fost luat de Schela, care, începând cu anul 1938 nu a mai apărut menționată în legile de reorganizare administrativ-teritoriale. Ultima modificare administrativ-teritorială a avut loc în anul 1968, localitatea fiind trecută, cu această ocazie, în rândul orașelor. Din punct de vedere administrativ, Novaciul a înglobat comuna Pociovaliștea, alcătuită din satele Pociovaliște, Bălani, Ghebani, Huluba și Sitești, precum și satele Vlădoi și Bercești de la comuna Cernădia. A avut întotdeauna reședința în satul Novaci-Străini. ⁴

⁴ http://arhivelenationale.ro/site/download/arhive_judetene/gorj/Primaria-Comunei-Novaci.-1920-1998.pdf

ION ROIBU.

Personalul Direcțiunii Băncii

P. Cișărtu I. D. Petrescu D. Brezulescu Gr. G. Roibu
S. Simionescu I. I. Băclol G. D. Comănescu L. Bocâl

D. BREZULESCU

IV.4. PERSONALITĂȚI ISTORICE DIN NOVACI

„Personalitatea reprezintă cea mai înaltă sinteză sufletească. Misiunea personalității este ca prin ea să se contribuie la realizarea umanității.”

Dimitrie Gusti, fondatorul Muzeului Satului din București

Constantin Stelea, veteran din Războiul de Independență (1877-1878)

Veterani novăceni din Primul Război Mondial, făuritori ai României Mari

IV.5. Litovoi, Voievodul Olteniei și al Țării Hațegului

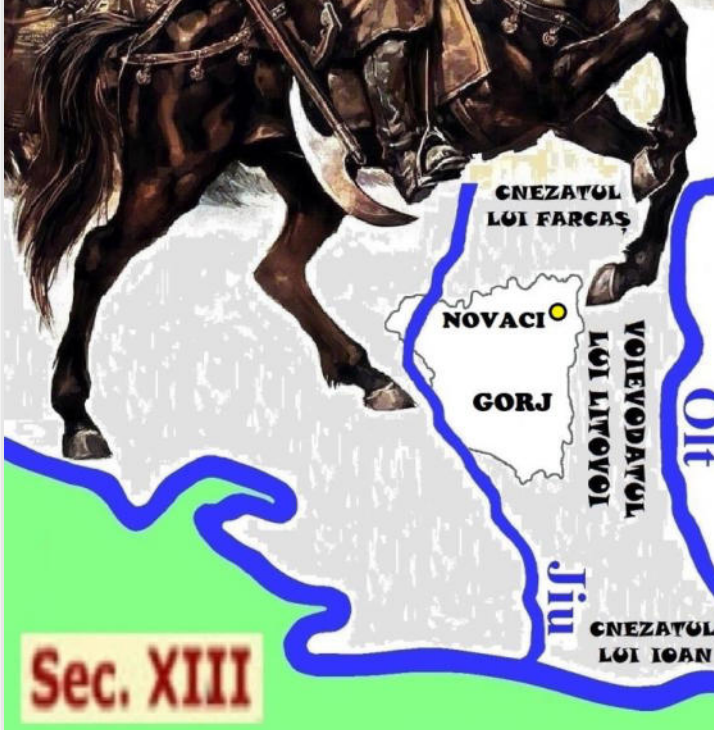

PASUL URDELE - TRANSALPINA

Astăzi, chipul cioplit în piatră al Voievodului Litovoi veghează Munții Parâng, din Novaci – Gorj, unde își avea fortificațiile. Litovoi a fost primul voievod valah care a căzut pe câmpul de luptă. „[...] chiar în regiunea Târgu-Jiului, în plaiul Novacilor, mai ales în comunele Novaci și Stăncești, poporul cunoștea foarte bine pe Letin – vodă, un mare viteaz vestit pe Gilort în sus la Vermeghia și care se bătuse cu ungurii dincolo peste munți. [...] Cât despre Gorj, în regiunea Novacilor exista un vechi cântec bătrânesc despre

Letin-vodă, pe care-l auziseră în tinerețile lor și își mai aduc încă aminte următorii locuitori: Ion Surdul, cioban, de 80 ani; Dumitru Gheburel, 76 ani; Ion Furdui, aurar, 80 ani; Nicolae Dragă, 70 ani; Gheorghe Bircea, peste 70 ani; toți din Novaci sau din comuna învecinată Cernădia, iar din satul Stăncești o cunoștea țăranul Gheorghe Barbea de 75 ani. Acea baladă o cânta mai ales un vestit lăutar gorjan Rodocan, care a murit de vreo 10-15 ani. Este de sperat că ea n-a pierit încă de tot și o să se regăsească undeva într-o zi...” (B.P. Hașdeu, 1898)

Litén-vodă stăpâna dară pe ambele laturi ale Jiului dela isvorul său în regiunea Hațegului prin Gorjiu (=Jiul-de-sus) pîna la revêrsarea în Dunăre prin Doljiu (=Jiul-de-jos), întregul curs al acestui fluviu, fluviu caracterisând în adevêr pînă, mult mai târziu cuibul Basarabilor, cari păstrau acolo în specie titlul de kinezî. Vom vedé îndată, că tocmai Hațegul pare a fi fost cauza resboiului, în care a perit la 1278 Litén-vodă combătênd pretențiunea Ungurilor de a numi dinșii pe un „comes de Hatzek” alături cu „Banus de Zeurino”.

B. P. Hașdeu
Dunăre

Sec. XIII

IV.6. Ioan Roibu, deputatul țăranilor în Divanul Ad-hoc al Valahiei

ION ROIBU.

Dintre personalitățile novăcene ale veacului al XIX-lea, o figură aparte face ION ROIBU. El va fi deputat de Gorj în Divanul Ad-hoc, începând cu 1857, alături de Gh. Magheru, Cristian Tell, Barbu Gănescu și Zamfir Broșteanu (alți fruntași gorjeni). Îmbrăcat în portul specific locurilor, cu ițari și opinci, Ion Roibu va duce cuvântul gorjenilor în înaltul forum din capitala țării.

Într-un tablou de epocă, el apare între aleșii județelor din Principate, având în frunte pe mitropolitul Nifon, înalți clerici și alte Ei aparțin istoriei... ION ROIBU – DEPUTAT ÎN DIVANUL AD-HOC personalități care diriguiau procesul Unirii. După ce participase la întocmirea jalbei clăcașilor, citită de Constantin Tănase, purtătorul de cuvânt al deputaților săteni, Ion Roibu va vorbi, cu însuflețire, în plenul adunării, de problemele țăranimii, cerând ușurarea traiului truditorilor pământului.

Prof. Dumitru BONDOC, articol din „*Novăceanul*”, Nr.113, p.3

IV.7. Dumitru Brezulescu, făuritorul celei mai mari bănci populare din România

Dezvelirea bustului marelui democrat D. Brezulescu, la 20 aprilie 2023

S-a născut în comuna Novaci din județul Gorj, la data de 18 septembrie 1879, având ca părinți pe Dumitru și Ioana Breazu. Tatăl său, Dumitru Breazu, cunoscut și sub numele de Dumitru Brezulescu, a fost multă vreme învățător în satul Hirișești. A ocupat și funcția de primar în Novaci, în anii 1882 (16 iunie - 31 decembrie), 1883 (1 ianuarie – 31 decembrie) și 1884 (1 ianuarie – 27 mai), an în care a și încetat din viață

La începutul secolului XX, Dumitru Brezulescu a realizat un experiment economic și social, unic în istoria noastră, supranumit „minunea de la Novaci” Prin intermediul Băncii Populare „Gilortul”, creația sa, căreia i-a pus bazele în anii studenției, a realizat o formă atipică de împroprietărire a țăranilor și primul proiect de dezvoltare durabilă a unei localități. A fost doctor în Drept al Universității Sorbona, precum și deputat de Gorj. Pentru meritele sale deosebite, a fost decorat cu ordinele: „Coroana României” și „Steaua României”. A murit la doar 37 de ani, la 12 iulie 1916, în vara când România intra în Primul Război Mondial. Este înmormântat în satul Hirișești.

IV.8. Dascăli de elită ai Novaciului: Paulina Răduțescu și Gheorghe Morușianu

Cu dăruire și har, dascălii din școlile locale au susținut și impulsionat emanciparea novăcenilor prin educație și cultură. Adevărate călăuze spirituale, au format caractere și au modelat personalități ce au adus mândrie Novaciului.

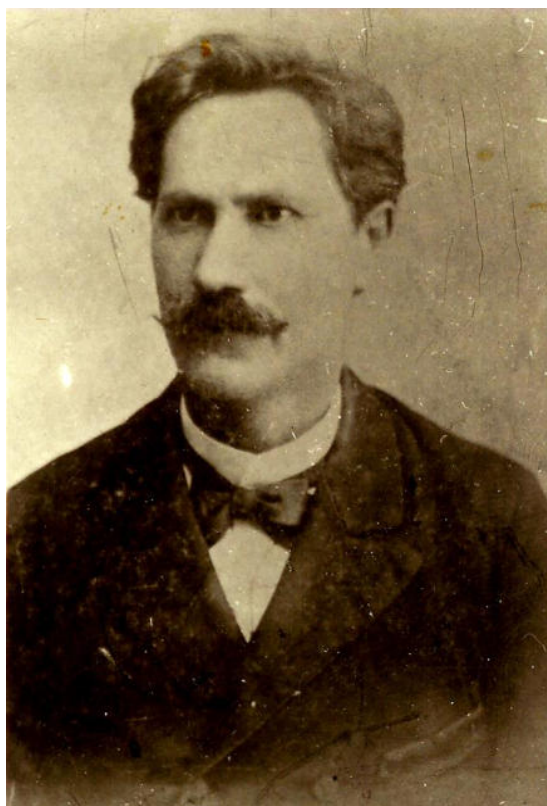

Paulina Răduțescu (1859 – 1914)

Pe lângă educația pe care i-a oferit-o lui Dumitru Brezulescu, începând cu anul 1885, la școala primară din localitate, a preluat și unele atribuții materne, pentru care acesta a prețuit-o mereu și i-a arătat și recunoștință publică. Trebuie evidențiat faptul că supravegherea permanentă, îndrumarea continuă și pildele pe care i le-a dat au scos în evidență, atât inteligența nativă, cât și stăruința și puterea de muncă ce l-au caracterizat pe elevul Matache Brezulescu. Talentata învățătoare era mama medicului Virgil Răduțescu, primul novăcean ajuns la gradul de general al Armatei Române. A avut un rol deosebit și în creșterea interesului pentru educație în lumea rurală.

Gheorghe Morușianu (1840 – 1914)

A contribuit esențial la dezvoltarea învățământului din Novaci. Profesorul Gheorghe Morușianu era originar din nordul Ardealului. Om cu multă știință de carte, cu o intensă cultură umanistă, mai ales istorică și filologică, stăpâna limbile latină și greacă. S-a căsătorit cu Eliza Negreanu, nepoata Postelnicului Constantin Negreanu, moștenitoarea unui rest de moșie *La Negreanu* (situat în lunca Gilortului, între Novaci și Pociovaliștea) și astfel s-a stabilit în localitatea natală a lui Brezulescu. Înainte de a preda la școala de aici, Gheorghe Morușianu a fost dascăl la Liceul „Matei Basarab” din București. A fost pensionat în 1901 și a murit în 1914, fiind înmormântat în cimitirul din satul Pociovaliștea.

La data de 15 Ianuarie 1940, s-a înființat Aviația Sanitară

IV.9. General dr. Virgil Răduțescu, „Părintele Aviației Sanitare din România”

Medicul Gen. Virgil Răduțescu (4. 11. 1888 – 21. 10. 1980) este originar din localitatea gorjeană Novaci.

* A înființat Aviația Sanitară Română, strămoșul SMURD de astăzi.

* A pus bazele primelor spitale plutitoare.

* A contribuit la eradicarea unei epidemii de holeră.

* A fost decorat cu „Crucea Meritul Sanitar” și felicitat personal de către Doctorul Ion Cantacuzino.

* În Primul Război Mondial a fost implicat în tratarea și evacuarea răniților, pe frontul de la Mărășești.

* După terminarea războiului, a fost încadrat ca medic la Spitalul Militar din București. În cadrul acestuia a inițiat înființarea unui Serviciu de chirurgie-ortopedie militară, o astfel de secție neexistând în România.

* În 1942, în Al Doilea Război Mondial, a fost alături de Armata de uscat. A militat pentru înființarea unor spitale de campanie.

sursa: prof. Adelin Ungureanu, „Întâiul general al Novaciului. Părintele Aviației sanitare române”

Teză pentru doctorat în medicină și chirurgie. Răduțescu, Virgil (n. 1888). Contribuțiuni la studiul radio-diagnosticului leziunilor corpului. Prezentată și susținută la 12 Martie 1915 de Virgil Răduțescu din Inst. Medico-Militar București. (Facultatea de Medicină din București, nr. 1412).

Ultima dorință a Generalului: respectarea străvechilor ritualuri gorjenești de înmormântare

IV.10. Căpitan aviator Vasile Craiu, „Primul As al Aviației Militare”

Este eroul român care a câștigat prima luptă cu un avion inamic și a executat peste 500 de misiuni aeriene, fiind supranumit: „Șoimul de la Mărășești”.

Primul As al Aviației Române s-a născut la 31 decembrie 1894, la poalele Parângului, în Novaci, Gorj. În Războiul pentru Întregirea Neamului, Căpitanul aviator Vasile V. Craiu s-a înălțat la ceruri pentru totdeauna, la 24 august 1918, la nici 24 de ani.

* Tatăl, Vasile Craiu, originar din Siria - Arad, mare patriot și militant. În 1873, din cauza persecuțiilor, s-a refugiat în Oltenia.

* Mama, Maria Tâmpănariu, originară din Săliște – Sibiu, s-a stabilit, tot în Oltenia, la Novaci. A fost mamă a patru copii: Maria, Tatiana, Vasile și Ion.

Temerarul aviator a fost recompensat cu cele mai înalte distincții românești și străine: Medalia „Avântul Țării”, Ordinul „Steaua României” cu spade - în grad de Cavaler, Ordinul „Coroana României” cu spade - în grad de Ofițer, Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, Ordinul „Sfântul Vladimir” clasa a IV-a cu spade, „Croix de Guerre” avec Palme.

* * * Actul său de naștere – Colecția Registre de Stare Civilă comuna Novaci, actul nr. 1/1895: REGISTRU STĂREI CIVILE - PENTRU NĂSCUȚI - Act de Naștere No 1 - Din anul una mie opt sute nouăzeci și cinci luna Ianuarie ziua întâi ora zece de dimineață. Act de naștere al copilului Vasile de sex bărbătesc născut eri la treizeci și una Decembrie anul una mie opt sute nouăzeci și patru în casa părinților sei din această comună Novaciu fiu legitim al Dlui Vasile Craiu în etate de ani patruzeci și trei de profesiune funcționar domiciliat în această comună Novaciu și al Dnei Maria V. Craiu în etate de ani douăzeci și șapte de profesiune menageră domiciliată tot în comuna Novaciu. ...

Sursa: <http://arhivelenationale.ro/site/directii-judetene/gorj/>